

ביאורים

אתמול ראינו כיצד המצה היא סמל לחם עצמו, כפי שהוא נראה עם מרכיביו האלמנטריים, כמו לחם של עני שאין לו מותרות. אך עדיין קשה להבין כיצד כל זה קשור לגאולה. הרי למדנו גם כן, שבשונה מהמרור שהוא זכר לשעבוד, המצה היא זכר לגאולה. דווקא שאנחנו נגאלים והופכים לבני מלכים - היינו מצפים להיפגש עם הלחם, המכיל תוספות ומותרות ככל האפשר. אלא שההבדל בין 'בן חורין' ל'עבד' אינו קשור לשאלה איזה אוכל הוא אוכל או באיזה מלון הוא ישן. ההבדל הוא בחופש העצמי. בן חורין הינו ריבון על עצמו, על זמנו ועל תכני חייו, ואילו העבד כפוף לאחרים. לכן דווקא המצה, שאין בה תוספות, מייצגת את העמידה על העצמיות, שהיא המהות של הגאולה.

אנשים רבים עמלים לפתח את חייהם בלי שעצרו לפני כן להכיר את עצמם. עוד לפני שידעו על אופיים היחודי ובלי שיכירו בצורה טובה את מכלול רצונותיהם, מהשחיים ביותר ועד העמוקים ביותר, הם רצים לממש, לבטא, להתפשט ולהרחיב. כל בשלב מאוחר הם מבינים שהחלטות רבות בחייהם היו שגויות, תכנים רבים אינם באמת מספקים אותם, ובחירות שונות אינן תואמות להם כלל. גם חברות נופלות בזה. הן מתמסרות לפיתוח תרבויות, תכנים, תבניות חיים ואידיאולוגיות, כאשר לפעמים לא עצרו אפילו לרגע להכיר את נפש האדם, מה מתאים לה, בעבור מה היא מותאמת, מה צרכיה ושאיופיה ואלו תכנים יספקו אותה. בעם ישראל אין לוחמה נגד החמץ. הוא לא נפסל לאורך השנה. אולם בהתחלה, בזמן הלידה הלאומית, צריך בראשונה להיפגש עם המצה בלבד. רק אחרי שאנחנו מודעים לעצמיות המיוחדת שלנו כעם, אנו יכולים להתפתח, ליצור קשרים עם דברים חיצוניים ואפילו עם אומות העולם, כל זמן שההכרה בתוכן העצמי המיוחד שלנו מבוררת היטב בתוכנו. לא כל קשר שלנו עם מצרים הוא עבדות. אם אנו יודעים לעמוד על הנקודה העצמית שלנו נוכל להיות בני חורין ולסגן לנו דברים מבחוח צמתאימים לנו.

לכן יציאת מצרים הייתה בחיפזון ובחודש הראשון. החודש השני מסמל את הכניסה למסלול החדש. המספר שתיים מסמל צירוף, לעומת האחד שמסמל את העמידה העצמית. כמו כן המתינות מסמלת את התהליך המורכב. לא כן הגאולה המיידית. היציאה מעמידה אותנו על הייחודיות שלנו, שלא מתערבבת עם דברים מבחוח. המהירות מאפשרת מצב כזה, בלי עיכובים וערבובים.

הרחבות

עניות שהיא עשירות וחסרון שהוא שלימות

לכך הדבר שיש בו עשירות אינו עומד בעצמו, רק יש לו צירוף אל קנינו ואין בזה גאולה, אבל הדבר שיש בו עניות ואין לו קנינו, רק עומד בעצמו, שיהי בו גאולה. המהר"ל מסביר, בשונה מהתפיסה המקובלת, שדווקא העניות מבטאת חופש ושלמות, ואילו העשירות מבטאת שעבוד לעולם החומרי. רעיון זה מקבל הדגשה והרחבה מעניינת בסיפורו של רבי נחמן מברסלב על שבעת הקבצים (בעטלירס - כלשוננו) שכל אחד מהם הוא בעל חסרון אחר, אולם באמת מה שנראה כחסרון הוא רק בתפיסה חיצונית, ואילו באמת החסרון הוא חוסר תלות, כמו עני שאינו תלוי בכסף. להלן כמה דוגמאות:

"...ואתם סבורים שאני עני? אין אני עני כלל. רק שכל זמן העולם כולו, אינו עולה אצלי כהרף עין. ועל כן הוא נדמה כעור, כי אין לו שום הסתכלות כלל על העולם, מאחר שכל זמן העולם אינו עולה אצלי כהרף עין. ועל כן אין שייך אצלו הסתכלות וראיה בזה העולם כלל... ביום השני של שבעת ימי המשתה, חזרו וזכרו הזוג הזה את הבעטליר (קבצן) השני. היינו הִתְרַשׁ שהחיה אותם ונתן להם לחם... בתוך שהיו מתגעגעים אחריו, והנה הוא בא, ואמר הנני! ונפל עליהם, ונשק אותם, ואמר להם... ואתם סוברים שאני חרש? אין אני חרש כלל! רק שכל העולם כולו אינו עולה אצלי לכלום, שאשמע החסרון שלהם... כי אני חי חיים טובים שאין בהם שום חסרון" [סיפורי מעשיות, מעשה בשבעה קבצנים]. בקטע זה מדגיש רבי נחמן שהאושר שלנו הוא בעצם תלותי בהמון דברים שאנו חייבים לשמר בשביל להיות מאושרים, למשל חושי הגוף, כסף ועוד. אך האושר היציב והאמתי הוא להשתחרר מכל תלות חלקית וחיצונית, ולהיות שוקק אך ורק אל הדבקות בשלמות של השם יתברך.

לעילוי נשמת פורטונה בת ג'וליה ג'ויה ע"ה

ואולי יקשה לך: מה ענין העניות אל החרות, והלא שני הפכים הם החרות והעניות? הלא דבר זה אין קשיא, כי העניות בעצמו הורגה על הגאולה, שאין ענין הגאולה רק שיוצא ואין לו שום צורך אל זולתו, לא כמו העבד שאינו עומד בעצמו ויש לו צירוף אל זולתו הוא האדון. לכך הדבר שיש בו עשירות אינו עומד בעצמו, רק יש לו צירוף אל קנינו ואין בזה גאולה, אבל הדבר שיש בו עניות ואין לו קנינו, רק עומד בעצמו, שיהי בו גאולה. כי אלו היה המצה שהיא לחם עני מורה על בני אדם שהם בני חורין, היה לך לשאול: והלא אין העניות סימן חרות כלל. אבל לחם עני הזה הוא בא על עצם היציאה לחרות, ועצם היציאה לחרות אינו כי אם בהסתלק ענין החרות, שלא יהיה נמצא הצטרפות כלל. וכאשר אין כאן הצטרפות אז נמצאת גאולה, ולפיכך צוה לאכל לחם עני שהוא המצה בליל היציאה, בעבור שאין במצה רק עצם הלחם ולא יצטרף בו דבר מן שאור, והוא כמו עני, כדי שלא יהיה נמצא כלל שום צירוף בלילה שבו הגאולה, ואז יקנו הגאולה שהוא סלוק החרות. אבל מצה עשירה אינו יוצא בה, בעבור כי יש לזאת המצה צירוף והוא המשקה שנתן בה, ואין כאן גאולה.

ומזה תבין מה שהיה גאולתם בחדש הראשון דוקא. וזה, כי אין גאולה רק פאָר רק נבדל מזולתו והוא עומד בעצמו, ומזה תבוא הגאולה. והחדש הראשון שאין בו התחברות זמן רק שהוא ראשון, כי החדש השני בעבור שהוא שני יש כאן חבור זמן, ואין זה ראוי אל הגאולה, שיהיו עומדים בעצמם. כלל הדבר: כל ענין הגאולה הסתלקות מזולתו לעמד בעצמו, ולא יהיה להם צירוף וחבור אל זולתו. ודבר זה ראוי שיהיה בחדש ראשון, כי הדבר שנתנה מתניח אל הזמן שנעשה בו אותה הנה, ולפיכך הזמן שהוא ראשון ואין בו חבור וצירוף זמן מיוחד לגאולה, שהגאולה היא שנגבדל מזולתו ואין לו שום צירוף אל זולתו. ומזה תבין כי הפתוב הוא כפשוטו, שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני כי בחפזון יצאת ממצרים (דברים טו, ג), פירושו: שתאכל לחם עני שהוא הלחם העומד בעצמו ואין לו הצטרפות אל זולתו. ולמה תאכל זה הלחם? כי בחפזון יצאת ממצרים. וענין החפזון הוא מהירות, ואין בו עכוב והמשך זמן. כי נפש שיש צורך בחדש ראשון מפני שראוי חֶדֶשׁ הראשון אל הגאולה דוקא מטעם אשר התבאר, כי אין גאולה רק פאָר אין כאן צירוף, והוא חֶדֶשׁ ראשון, שהוא ראשון ולא היה כאן חבור וצירוף חֶדֶשִׁים. וכך ראוי שלא תהיה הגאולה בעכוב זמן. רק בזמן הראשון, מבלי המשכה ועכוב ואין בו צירוף כלל. שכל ראשון הוא מתניח אל הגאולה, לא חבור זמן, שזה אין שיהי לגאולה שצריך אל הגאולה הסתלקות הצירוף והחבור. ולפיכך הדבר הזה ברור פאָר תבין דברי חכמה.

ואם תשאל: כיצד העניות מורה על חירות, הרי אלו שני הפכים? אין זו שאלה, העניות מורה על הגאולה כי משמעות הגאולה היא יציאה מבעלות אחרים וניתוק מכל תלות בזולתו. העבד אינו עומד ברשות עצמו, אלא הוא מחובר אל אדונו ותלוי בו. צד זה קיים גם בעשיר, בגלל תלותו בקניניו אין הוא עצמאי, ואין בזה גאולה. לעומת זאת העני שאין לו רכוש עומד בפני עצמו, לכן בו שייכת הגאולה. אילו המצה שהיא לחם עני הייתה מורה על חירות, היה מקום לשאול: הרי אין חירות בעניות! אבל לחם עניו בא להורות על היציאה לחירות, והיציאה לחירות היא 'כאשר אין לו תלות בדבר אחר, שאין הוא תלוי בדבר זולת עצמו. לכן צוה הקב"ה לאכול מצה, לחם עני, בליל היציאה, כי כאמור במצה יש רק את עצמותה, ללא צירוף של דבר נוסף, והיא כמו העני. כדי לקנות את הגאולה צריך שלא יהיה צירוף לשום דבר אחר זולת העצמות. במצה עשירה אינו יוצא ידי חובת לחם עני, כי יש בה חיבור עם דבר זולתו ואין היא מורה על הגאולה. על פי הסבר זה תבין מדוע נקרא חודש גאולתם הראשון. גאולה היא הפרדות מאחרים ועמידה בפני עצמו ללא תלות, וכך החודש הראשון אין בו חיבור זמן, כלומר אין הגדרתו כראשון תלויה באחרים. לעומת זאת החודש השני הוא שני כיון שהוא בא אחר הראשון, הרי שיש כאן חיבור זמן ותלות של השני בראשון, ואין דבר זה מורה על גאולה, כי הגאולה היא כאשר הוא מסולק מחיבור לזולתו ועומד בפני עצמו, דבר זה ראוי להיות בראשון. לדבר שמתהווה יש יחס אל הזמן שבו התהווה, לכן הזמן הראשון, שאין לו חיבור וצירוף לזמן אחר, הוא זמן מיוחד לגאולה. מדברים אלו תבין יש לבאר את הכתוב כפשוטו: שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים, פירושו: תאכל לחם עני שהוא לחם העומד בפני עצמו מבלי חיבור לזולתו, ולמה תאכל לחם זה? כי בחפזון יצאת ממצרים. ענין החפזון הוא מהירות בלא שהיה של זמן. כשם שיצאו בחודש הראשון מפני שהוא ראוי לגאולה כמו שהתבאר, כי אין גאולה רק כאשר אין חיבור לאחר, וזהו החודש הראשון שאין לו חיבור וצירוף אל חודשים אחרים, כך ראוי הגאולה שלא תהיה בשהיו זמן אלא בזמן הראשון האפשרי מבלי עיכוב, כדי שלא יהיה צירוף אל דבר אחר. כי הגאולה היא כאשר אין חיבור זמן לזמן אחר. דבר זה ברור כשתבין דברי חכמה.

[רק - אלא.]

המצה שהיא לחם עני מורה על הגאולה

החודש הראשון ראוי לגאולה

